

VALMISTELEVA OPPIKIRJA

SUOMEN KIELESSÄ.

I.

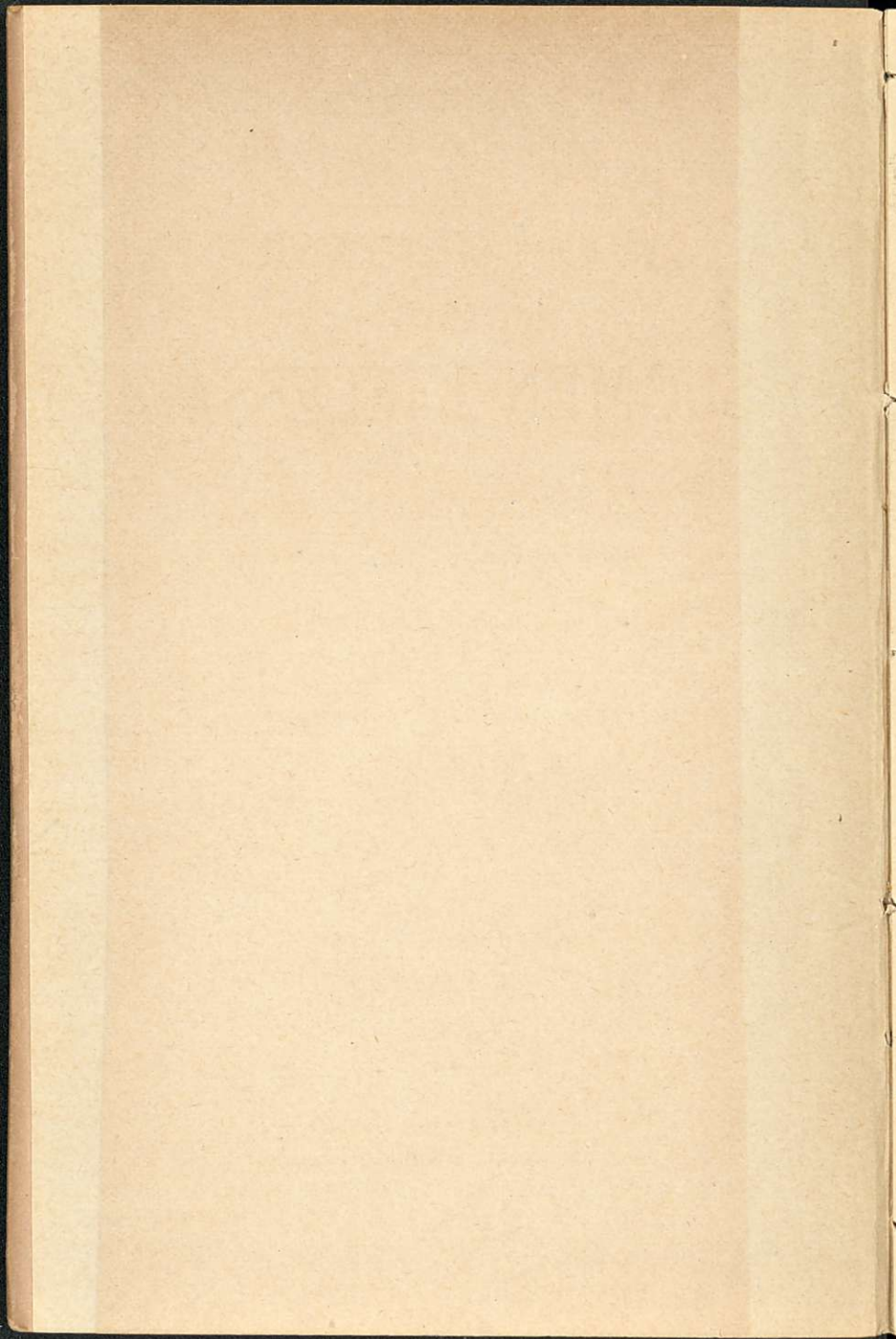
Tehnyt

A. Hj. Sallmén.

Realikoulun opettaja.

Omalla kustannuksella.

Jakelee kirjakauppias Herra J. C. Lagerspetz
Wiipurissa.

VALMISTELEVA OPPIKIRJA

SUOMEN KIELESSÄ.

I.

Tehnyt

A. Hj. Sallmén.

Realikoulun opettaja.

Omalla kustannuksella.

WIIPURISSA,

N. A. Zilliacus'en kirjapaino, 1879.

Ainoastaan välttämätön tarve on pakoittanut ryhtymään tällaisiin toimiin, jotka vaatisivat paljoa enemmän taitoa, kykyä ja kokemusta, kuin minulla on. Toivonhan kumminkin, että tästä äitimme kielen kieliopille olisi se hyöty, että kykenevämmät miehet, kun ryhtyvät tällaisen kirjan tekemiseen, voivat välttää niitä virheitä, joita tässä on tehty ja käyttää hyväkseen niitä muistutuksia, joita tätä kirjaa vastaan ehkä tehdään.

Ristiinan Roinialassa Elokuussa 1879.

A. Hj. Sallmén.

Ensimmäinen luku.

Poika. Poika laulaa. Poika lukee. Poika nauraa. Poika juoksee. Poika itkee. Kello. Kello käy. Kello lyö. Kello seisoo.

Kun jostakin esineestä eli asiasta jotakin sanotaan, syntyy *lause*.

Lauseessa on aina kaksi pääosaa: esine eli asia, josta jotakin sanotaan, *alus* (subjectum) ja *maine* (prædicatum), joka sanoo jotakin aluksesta.

Aluksina käytetään tavallisesti *nimisanoja* (nomen substantivum) ja maineina *tekosanoja* (verbum).

Puu. Puu kasvaa. Puu kuivaa. Puu palaa. Hevonen. Hevonen juoksee. Hevonen seisoo. Hevonen syö. Hevonen hirnuu. Lintu. Lintu laulaa. Lintu lentää. Lintu noukkii. Työ. Työ väsyttää. Työ ilahuttaa. Työ elättää. Uni virvoittaa. Tyttö soittaa. Tyttö neuloo. Tyttö kutoo. Tyttö keittää. Tyttö leikkii. Päivä paistaa. Kuu kumottaa. Puro lirisee. Tuuli puhalttaa.

Toinen luku.

Tyttö itkee. Tytöt itkevät. Tyttö neuloo. Tytöt neulovat. Tytöt soittavat. Tyttö nauraa. Lintu laulaa. Linnut laulavat.

Alus seisoo aina *nimentö* sijassa (casus nominativus). Tällä sijalla ei *yksikkö* lu'ussa (numerus singularis) ole mitään päätettä, vaan *monikko* lu'ussa (numerus pluralis) on sillä pääte t.

Nimisanain taivuttamista sanotaan *sijoitusiksi* (declinatio).

Sitä osaa sanasta, johon päätteet sanaa taivuttaessa liitetään, sanotaan *rungoksi*. Rungon viimeistä ääntiötä (vocalis) sanotaan *sideääntiöksi*, sen viimeistä keraketta (consonans) *sidekerakkeeksi* ja koko viimeistä tavuuta *sidetavuuksi*.

Nimisanain runko saadaan monikon nimenöstä siten, että t heitetään siitä pois.

Lapset itkevät. Lapset leikkivät ja iloitsevat. Kellot käyvät. Puut kasvavat. Sauna lämpiää. Koirat haukkuvat. Kissat naukuvat. Purot lirisevät. Kukka tuoksuaa. Kukat tuoksuavat. Vilja kasvaa. Viljat kasvavat. Hevoset hirnuvat. Hevoset juoksevat. Pojat nauravat.

Kolmas luku.

Hevonen on eläin. Puu on kasvi. Kukka on kausi. Taulu on musta. Hevoset ovat eläimiä. Puut ovat kasvia.

Maineena käytetään myöskin aputehdikköä siihen liitetyn nimi- eli laatu-sanana (nomen adjectivum) kanssa. Aputehdikköä nimitetään silloin

siteeksi (copula) ja siihen liitettyä nimi- eli laatusanaa *maineentäytteeksi* tai vaan *täytteeksi*.

Täyte seisoo tavallisesti nimentö tai osanto sijassa (casus partitivus). Osantosijalla on päätteenä *a—ä* eli *ta—tä*.

Jos sanan rungossa on joku kovista ääntiöistä *a, o, u*, vaatii sana kovaa päätettä, jossa *a, o* eli *u* ovat ääntiöinä, muutoin käytetään pehmeitä päätteitä, joissa *ä, ö* eli *y* ovat ääntiöinä.

Monikon sijat saadaan siten, että *i* liitetään runkoon ja sitte sija-päätteet.

Varpunen on lintu. Varpunen on harmaa. Varpunen laulaa. Poika on iloinen. Poika on sukkela. Uuni on lämpöinen. Uuni lämmittää. Omena on hedelmä. Omena on punainen. Varpuset ovat lintuja. Pojat ovat iloisia. Pojat ovat iloiset ja sukkelat. Uunit ovat lämpöiset. Kukat ovat kauniita. Kukat tuoksuavat. Kukat ovat hyvänhajuisia. Omenat ovat punaiset. Omenat ovat makeat. Potaatit ovat hyödyllisiä. Hiiret ovat nakertajia. Sudet ovat petoja. Koira haukkuu. Koirat ovat uskollisia.

Neljäs luku.

Tekiälliset asemosanat (pronomina personalia) ovat seuraavat.

Y.	Minä (minu)	Sinä (sinu)	Hän (häne)
M.	Me	Te	He.

Minä sanon. Sinä sanot. Hän sanoo. Me sanomme. Te sanotte. He sanovat. Minä juoksen. Sinä juokset. Poika juoksee. Me juoksemme. Te juoksette. Hevoset juoksevat.

Tekosanain tekijäpäätteet ovat seuraavat:

Yksikkö:

Monikko:

1 T. —n	—mme
2 T. —t	—tte
3 T. side-ääntiö	—vat —vät

Maineen tekijä ja luku on aina sama, kuin aluksen.

Tekosanain taivuttamista sanotaan *käyttelemiseksi* (conjugatio).

Minä elän. Sinä elät. Hän elää. Me elämme. Te elätte. He elävät. Lintu laulaa. Tytöt laulavat. Hevoset hirtuvat. Koirat haukkuvat. Minä itken. Sinä naurat. Lapset leikkivät. Tytöt soittavat. Emäntä leipoo. Kukka tuoksuaa. Lumi sulaa. Mansikka punottaa. Aurinko paistaa. Kuu kumottaa. Tähdet kiiluvat. Minä laulan. Veli lukee. Sisar kirjoittaa. Äiti kutoo. Isä kyntää. Setä karhitsee.

Viides luku.

Poika lukee. Opettaja neuvoo. Tuli palaa. Ilma on kaunista. Lehmä ammuu. Metsästäjä ampuu. Lapset ovat tottelevaisia.

Kun tekosana ilmoittaa tekemisen juuri parhaillaan tapahtuvaksi, sanotaan sen olevan *lähi-ajassa* (tempus præsens), vaan jos se ilmoittaa tekemisen tapahtuvan tulevaisuudessa, sanotaan tekosanan olevan *tulevassa ajassa* (tempus futurum).

Suomenkielessä on näillä molemmilla ajoilla yhteinen muoto.

Tekosanain runko saadaan lähiajan ensimmäisestä tekijästä, siten että pääte heitetään pois.

Aputehdikön lähiaika taipuu seuraavalla tavalla.

Minä olen.

Me olemme.

Sinä olet.

Te olette.

Hän on.

He ovat.

Sen runko on: *ole*.

Sinä kasvat. Isä nauraa. Minä olen terve. Sisar on sairas. Pojat ovat iloisia. Te kynnätte. Me soudamme. Setä kalastaa. Järvi on kalainen. Niitty on vesistä. Täti ontuu. Mummo on kuuro. Ukko on sokea. Sinä olet ahkera. Te olette laiskat. Vahtimestari soittaa. Vahtimestari toruu. Opettaja nuhtelee. Lumi on nuoskaa. Me laulamme. Minä kaadun. Taivas on sininen. Sinä olet kalpea. Suomi on suloinen. Minä olen Suomalainen. Sinä olet Karjalainen. Me olemme Savolaisia.

Kuudes luku.

Mummo nukkuu. Poika suuttui. Susi ulvoi. Lehmä ammui. Koira haukkui. Setä oli iloinen. Sorsat olivat arkoja. Poika juo.

Kun tekeminen lausutaan jo tapahtuneeksi, sanotaan tekosanan olevan *ohiajassa* (tempus imperfectum).

Ohiaika saadaan siten että *i* liitetään sanan runkoon ja sitte tekijäpäätteet.

Ohiajassa ei kolmannella tekijällä ole päätettä ollenkaan; ei myöskään lähiajassa niillä tekosanoilla, joilla on sideääntiönä kaksoisääntiö.

Aputehdikön ohiaika taipuu seuraavalla tavalla:

Minä olin.	Me olimme.
Sinä olit.	Te olitte.
Hän oli.	He olivat.

Minä uskoin. Te uskoitte. Sinä seisoit. Me seisimme. He toivoivat. Minä toivoin. Sinä olit tottelevainen. Rengit olivat uppiniskaisia. Merimiehet olivat rohkeita. Te olitte arkoja. Minä istuin. Me istuimme. Hän istui. Hän seiso. Hän juo. Hän syö. Tyttö vie. Poika tuo. Me olimme iloisia. Te olitte alakuloisia. Sinä olit viekas. He olivat vieraita. Sinä puhuit. Te puhuitte. Vieras oli Ranskalainen. Sinä olet Saksalainen. Minä olen Amerikalainen. Opettaja neuvoi. Me neuvoimme. Äiti kutoi. Minä voitin. Hän otti. He antoivat. Me juoksimme. Sisär itki. Veli nauroi. Kukko lauloi. Käki kukkui.

Seitsemäs luku.

Poika lukee kirjaa. Mies hakkaa puita. Matti söi leivän. Veli löi koiraa. Kissa kaatoi kinnun. Poika soutaa venettä. Tyttö kinnuaa voita.

Esine eli asia, jota tekosanan lähin vaikutus tapaa, sanotaan *kohteeksi* (objectum). Kohde vastaa kysymyksiin: Kenen? minkä? ketä? ketkä? mitkä? keitä? mitä?

Lausetta, jossa ainoastaan on alus ja maine, sanotaan *paljaaksi*; vaan jos siihen tulee joitakin määrityksiä lisää, sanotaan sitä *kasvaneeksi*.

Huomaa! Kohteina käytetään tavallisesti nimisanoja, mutta voidaan myös käyttää muitakin sanoja, jopa koko lauseitakin.

Minä soitan viulua. Pojat lyövät pallia. Miehet niittävät heinää. Sinä ostit makeisia. Kalle särki pal-
lin. Haukka vei kukon. Isä veistää kirvesvartta. Ukko teki kiulun. Ukko tekee työtä. Ukko polttaa tupakkaa. Vaimo lakaisee pihaa. Äiti kutoo sukkaa. Me saimme kaloja. Naapuri ampui karhun. Setä nosti verkot. Te syötte omenia. Me poimimme mansikoita. Sinä joit kaljaa. Äiti sanoi: lapsi itkee. Isä sanoi: minä tahdon ruokaa. Me poimimme puolukoita. Sisäret lukevat runoja. Kauppias ostaa voita. Opettaja nuhtelee laiskoja. Seppä kengitti hevosen. Tuuli kaatoi hongan.

Kahdeksas luku.

Poika lukee kirjaa. Poika luki kirjaa. Poika luki kirjan. Veli syö leipää. Sisär söi leivän. Ukko tekee kiulua. Ukko tekee kiulun. Ukko teki kiulua. Ukko teki kiulun. Opettaja kiitti tyttöjä ja poikia.

Jos tekosanan vaikutus on täydellinen, niin että se käsittää koko esineen, pannaan kohde *kohdanto sijaan* (casus accusativus), jolla yksikössä on pääte *n* ja monikossa pääte *t*; vaan jos tekosanan vaikutus on osallinen eikä sisällä koko esinettä, pannaan kohde osanto sijaan.

Sidesanoiksi (conjunctio) sanotaan niitä pieniä sanoja, joita käytetään yhdistämään lauseita eli sanoja toisiinsa.

Suutari ompelee saappaita. Mies hakkaa puita. Äiti ja tytär kitkevät pellavasta. Renki toi heinäkuorman. Isäntä ja Kalle kyntävät peltoa. Kirkkomiehet ostivat viitakkeita ja sirppiä. Isäntä myi hevosen ja osti lehmän. Äiti kirnuua voita ja saa rahoja. Veli vuolee haravaa, mutta sisär lakaisee lattiaa. Mökkiläinen rakentaa riihtä. Naapuri poltti kasken ja kylvi ruista. Kun tulee kesä, kasvavat ahot mansikoita. Saat ruokaa, jos teet työtä. Räätäli ompelee nuttuja, housuja, liiviä ja hattuja. Nikkari tekee tuolia, pöytiä, hyllyjä, sänkyjä ja penkkiä. Päivämies hijoo viitakkeita. Vieras osti mustetta, paperia ja kyniä ja kirjoitti kirjeen. Kauppias antoi kaupantekiäisiä.

Yhdeksäs luku.

Kertaus.

Minä olin iloinen, kun sain lahnan. Matti sai lohen. Tytöt ovat alakuloisia ja itkevät, kun opettaja nuhteli heitä. Isä sanoi: Matti on laiska, mutta Kalle on ahkera. Matti lukee aapiskirjaa, mutta Kalle lukee katkismusta. Isä kertoi tarinan. Lapset kuuntelevat kaskuja. Kaskut ovat hupaisia. Runot ovat hupaisia. Kun aurinko paistaa, sulaa lumi. Kukat ovat kauniita. Väinö tutkii kukkia. Kissat pyytävät hiiriä. Koirat ajavat jäniksiä. Minä sain pyssyn ja kellon. Pyssy on huono, mutta kello on hyvä. Eno kertoi terveisiä. Täti sanoi kiitoksia. Kirkkomiehet näkivät piispan. Kesä tulee, kun pääskysen palaavat. Ilma on raitis. Lukkari lauloi pitkän virren. Tuomari tutkii asiata, ennenkuin hän ratkaisee sen.

Kymmenes luku.

Tavuu, joka päättyy *ääntiöllä* (vocalis) on avonainen, mutta jos se päättyy *kerakkeella* (consonans), on se sulettu.

Jos joku kovista kerrakkeista seisoo lyhyen avonaisen tavuun alussa, vaan tämä tavuu täyttyä tulee suletuksi, täytyy sen jollakin tavalla muuttua eli pehmetä.

Kovat kerrakkeet ovat: k, p, t.

Kukka on kaunis. Kukat ovat kauniita. Emäntä kiitti piikoja. Piiat pesevät vaatteita. Suutari ompelee kenkiä. Kengät ovat hyvät.

K pehmenee häviämällä, paitsi jos *n* käy sen edellä, jolloin se pehmenee *g*:ksi.

Akka nukkuu. Kukko laulaa. Laulu herättää akan. Akka suuttuu ja tappaa kukon. Sisär kasvat-
taa kukkia. Rengit vetävät puita. Honka kasvaa. Mies kaatoi hongan. Piiat kutovat kangasta. Ren-
ki, piika ja emäntä leikkaavat rukiita. Ruis on hy-
vää, mutta kaura on huonoa. Mikko tapasi karhun ja
ampui sen. Kauppias kohtasi Mikon. Särki on kala.
Säret kutevat. Minä ongin särkiä. Kirkko on uusi.
Lautamies rakensi kirkon. Kun teet työtä, saat ruokaa.
Minä näen kirkon. Veli näki sorsia. Sorsat tekevät
pesiä. Tikka on lintu. Tikat tekevät hyötyä, kun syö-
vät toukkia, sillä toukat ovat vahingollisia. Sukat läm-
mittävät jalkoja. Jalat ovat tarpeelliset. Sukka on
märkä.

Yhdestoista luku.

Poika nauraa, kun tyttö itkee. Tytöt ovat hellä-
luontoisia. Opettaja antaa luvan. Minä annan makei-
sia. Isä kasvatti parran, mutta parta paloi. Eno ra-
kensi sillan ja silta on vahva. Lato on vanha, mutta
katto on uusi. Heikki maalaa ladon ja tervaa katon.

T pehmenee:

- a) toista *t:tä* seuratessa, häviämällä;
- b) *l:n*, *n:n*, *r:n* jälestä *l:ksi*, *n:ksi*, *r:ksi*;
- c) *yksinäisenä* ja *h:ta* seuratessa *d:ksi*.

Ranta on hiekkainen. Rannat rajoittavat järveä. Ukko silpoo ja hakkaa kantoja. Hän polttaa kannot ja saa tervaa. Vatut ovat makeita. Äiti osti vattuja. Nuttu on uusi. Räättäli ompeli nutun. Pellot ovat kuivat, mutta niityt ovat kosteat. Pello kasvaa viljaa ja niitty kasvaa heinää. Kun ukko kutoo mertaa, kerron minä juttuja. Jutut ovat hauskoja. Täti kertoo juttua. Ilta on kaunis ja linnut laulaa. Kulta on kallista. Kulta kiiltää. Vouti löysi aarteen. Aarre sisälsi rahojia. Pata on vanha ja rikkinäinen. Se vuotaa. Minä soudan, jos sinä pidät perää. Pajut ovat hentoja ja taipuvia, mutta hongat jäykkiä ja tanakoita. Neidet ovat sieviä.

Kahdestoista luku.

Nappi hävisi, vaan minä hain sitä ja löysin sen. Räättäli kiinnittää napin. Lampi on pieni, mutta rannat ovat kauniit. Lammet ovat pieniä ja järvet ovat suuria. Veli syö papuja, vaikka pavut ovat kovia.

P pehmenee:

- a) toista *p:tä* seuratessa, häviämällä;
- b) *m:n* jälestä *m:ksi*.

c) yksinäisenä tai muiden kerrakkeiden jällestä v:ksi.

Miehet polttavat tupakkaa. Jos pojat polttavat tupakkaa, rankaisee opettaja heitä. Isä sai piipun ja piippu on hyvä. Pappi opettaa seurakuntalaisia. Pappit ovat oivalliset ja oppi on puhdasta. Ilmarinen teki Sammon. Sampo jauhoi jyyiä. Vaikka repo oli sukela, ampui metsämies revon. Minä ammun jäniksiä ja pyitä. Soppu tilaa antaa. Naapurit riitelivät, mutta ne sopivat. Koppi on kova. Särki suuttui, sappi halkesi. Happo on kaasua. Kappa on mitta. Nikkari teki kaban ja maamittari ruunasi sen. Nälkä ja tarve vaativat, että teen työtä. Opas neuvoa tietä. Tytöt heittävät noppaa, kun pojat lyövät koppia ja heittävät nappia. Koppi särki ikkunan. Täti suuttui ja poltti kopin. „Hippa happenee“ huutavat lapset: Miehet vetävät rapaa ja soraa. Maan navat ovat: pohjaisnapa ja eteläisnapa.

Kolmastoista luku.

Koski on kova. Kosket ovat vaarallisia. Paimen tekee vastoja. Vastat hautuvat. Mikko näki piispan. Piispa pitää lukusia. Matkat ovat hupaisia. Setä tekee matkoja.

Poikkeus 1) Kovat kerrakkeet eivät pehmene, jos s käy niiden edellä.

Poikkeus 2) Ei myöskään k pehmene, jos t käy sen edellä.

Poski on kylmä. Posket punottavat. Minä uskon, että sinä puhut totta. Vaski on metallia. Kirjat ovat hauskoja. Naapuri kaatoi kaskan, poltti sen ja kylvi rukiita. Isä kaataa kaskea. Minä istun ja sinä seisot. Mies astuu tietä. Poika kantaa lastuja. Lastut ovat kuivia ja palavat. Arkkipiispa on vanha ja arvoisa. Kotkat ovat väkeviä. Kotka lentää. Hetket kuluvat. Hetki tulee. Lapsi itkee. Hevonen potkii. Apina matkii. Isä osti hevosen. Kostaja on Jumala. Masto on korkea. Merimiehet pystyttivät maston. Juusto on pyöreä. Hiili on mustaa, mutta lumi on valkoista.

Neljästoista luku.

Ahkera poika lukee. Sisär lukee hyvää kirjaa. Vanha ukko tekee kiulua. Minä sain hyvän kirjan. Hyvä puu kantaa hyviä hedelmiä.

Laatusana, joka liitetään nimisanaan, sen laatua lähemmin määrittämään, sanotaan *laatulisäksi* (attributum). Nimisanaa sanotaan silloin sen pääsanaksi.

Laatulisä asetetaan aina samaan sijaan ja lukuun kuin nimisana, jota se määrittää.

Laatusanat taipuvat samalla tavalla kuin nimisanat.

Nuori emäntä kirnuu voita. Kuiva puu palaa. Märkä niitty kasvaa heinää. Isä hakkasi korkean koirun. Opettaja kiittää ja kehoittaa ahkeraa poikaa,

mutta toruu ja rankaisee laiskaa ja pahajuonista poikaa. Helläluontoinen tyttö itkee, kun äiti toruu. Vanha pelto kasvaa hyvää ruista. Nuori pappi piti pitkän saarnan. Nälkä on kovaluontoinen opettaja. Suomi on suloinen maa. Rankka sade kastoi maan. Ahkerat kalamiehet saavat kaloja. Vallesmanni osti mustan hevosen. Vahtimestari suuttui, kun vallattomat pojat särkivät ikkunan. Pojat ovat iloiset, kun saivat luvan. Mummo kertoi pitkän ja hauskan tarinan. Äkänen koira puri miestä. Hyvät lapset tottelevat vanhempia. Suuret ikkunat valaisevat salia. Vanhat vaimot ja pienet lapset kitkevät pellavasta, keski-ikäiset tekevät muita töitä.

Viidestoista luku.

Vanhempi veli lukee suurempaa kirjaa. Nuorempi veli lukee pienempää kirjaa. Isä osti nopean hevosen, mutta setä osti nopeamman.

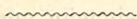
Kun tahdotaan ilmoittaa laatusanan ominaisuuden jollakin esineellä olevan suuremmassa määrässä, kuin toisella tai useammilla, pannaan laatusana *vertatilaan* (gradus comparativus).

Laatusana, joka ilmoittaa esineen laatua ilman vertailemista, sanotaan olevan *alkutilassa* (gradus positivus).

Vertatila saadaan siten, että pääte —*mpa*, —*mpä* liitetään alkutilan runkoon.

Huomaa! Yksikön nimennöllä on vertatilassa pääte —*mpi*.

Veljet ovat ahkerat, mutta sisäret ovat ahkeramat. Omenat ovat makeita, mutta päärynät ovat makeampia. Salajärvi on matalaa, mutta Jukajärvi on matalampaa. Kosteampi niitty kasvaa korkeampaa heinää. Sokeri on valkoista, mutta lumi on valkoisempaa. Ahkerat pojat saivat hyvät todistukset. Laiskat pojat saavat huonompia todistuksia. Kyntäminen on raskasta työtä, mutta puiminen on raskaampaa. Kalle kantaa suurempia kuormia, kuin Mikko kantaa, mutta Kalle on väkevämpi. Setä on vanha, mutta ukko on vanhempi. Hopea on kallista, kulta on kalliimpaa. Kivi on kovaa, mutta timantti on kovempaa. Veitsi on terävä. Kevät on hupainen, mutta kesä on hupaisempi. Sinä löysit hyvän marjikon, mutta täti löysi vielä marjaisemman.

Kuudestoista luku.

Opettaja toruu laiskimpia poikia ja kiittää ahkerimpia. Väkevin hevonen veti suurimman kuorman. Nauris on makeata, omena on makeampaa, mutta sokeri on makeinta.

Kun laatusanan ominaisuus tahdotaan ilmoittaa suurimmassa määrässä, pannaan laatusana *ylimääräiseen tilaan* (gradus superlativus).

Ylimääräinen tila saadaan siten, että pääte —*impa*, —*impä* liitetään alkutilan runkoon.

Huomaa! a) Yksikön nimennöllä on ylimääräisessä tilassa pääte —*in*. b) Yksikön osanto saadaan ylimääräisessä tilassa päätteen —*ta*, —*tä* liittämällä nimentöön.

Tätä erityistä taivuttamista sanotaan *vertailemiseksi* (comparatio).

Korkeimmat puut ovat kauniimmat. Vesi on kirkkainta juomaa. Isä myy makeimmat omenat, sillä ne antavat kalliimman hinnan. Ahkerimmat pojat lukevat suurimmat läksyt. Rikkaimmat ihmiset ostavat kalliimpia tavaroita. Eno on rikas, setä on rikkaampi, mutta täti on rikkain. Isäntä kantaa raskainta kiveä. Mansikat ovat makeimpia marjoja. Lohet ovat väkevimpä kaloja. Nopein hevonen sai palkinnon. Kesät ovat hupaisimmat. Kotkat ovat suurimpia ja väkevimpä lintuja. Lato on korkea, honka on korkeampi, mutta kirkko on korkein. Naapuri kaatoi korkeimman hongan. Minä sain pienimmän omenan, kun pyysin suurinta, mutta sinä sait suurimman. Vanhemmat ovat iloiset, kun lapset ovat tottelevaisia. Tytöt ovat helläluontoisempia kuin pojat. Tottelevaisimmat lapset saavat paraimmat tuomiset.

Seitsemästoista luku.

Naapurin koira haukkuu. Lukkarin vanha kukko laulaa. Sepän nuorin tyttö osti tynnyrin maltaita. Rovastin vanhin poika ampuu sorsia. Minä ostan ongen vavan. Poikien läksyt ovat pitkät.

Nimisana, joka liitetään toiseen nimisanaan lähemmin määräämään sen omistamista tahi sen selitykseksi, sanotaan *nimiliseksi* (attributivum).

Nimilisä, joka ilmoittaa omistamista asetaan *omanto sijaan* (casus genetivus), jolla on päätteenä —*n*. Monikon *omanto* saadaan myös monikon osannosta siten että tämän sijan pääte *a* tai *ä* muutetaan päätteeksi —*en*.

Nimi- ja laatulisää sanotaan yhteisellä nimellä *lisäännöksi*.

Sorsan pojat uivat, vaikka ovat pieniä. Räätälin sakset ovat terävät. Hovin paimen löysi lehmän kellon. Lampaan villat ovat kähäräiset. Naapurin emäntä kutoo hienoa kangasta. Tuomen kukat ovat valkoisia. Ahvenen pää on suuri; mutta hauen pää on suurempi. Kylän miehet vetävät nuottaa. Nuotan paulat ovat uudet, mutta kivekset ja kohot ovat vanhat. Sedän tyttäret ovat sievät. Lukkarin lapset leikkiivät. Vou-
din kartano paloi. Kun sinä nykäsit, repesi nutun kaulus. Ukko kiertää ongen siimaa. Kirjan kannet ovat rikki. Huolimattomien poikien vihot ovat likaiset ja rikkinäiset, mutta tarkkojen ja ahkerien poikien vihot ovat eheät ja puhtaat. Puiden lehdet puhkeavat. Lehmän sarvet ovat ontelot. Omenapuun kukat ovat valkoiset.

Kahdeksastoista luku.

Joukko miehiä tulee. Sedän renki veti monta kuormaa heiniä. Kyynärä verkaa on kalliimpi, kuin kyynärä sarkaa. Naula voita maksaa markan. Tynnyri rukiita. Kappa kauroja. Kannu marjoja. Tuoppi maitoa. Kolme markkaa.

Osannaissanoiksi (partitivum) sanotaan sellaisia sanoja, jotka ilmoittavat osaa jostakin, niin kuin mittaa, lukua, painoa j. n. e.

Osannaissanan yhteydessä käytetty, kokonaista ilmoittava nimilissä, asetetaan osantosijaan.

Kahden yksinäisen ääntiön välissä, muuttuu i tavallisesti j:ksi.

Täti sai tynnyrin hyviä omenia ja monta tynnyriä huonoja. Viimeinen heinävuosi oli huono ja leiviskä heiniä maksaa markan. Ukko sai kontillisen kaloja. Äiti myy paljon voita ja maitoa. Naula voita maksaa markan ja kannu maitoa puolen markkaa. Vanha ukko pyysi vähän hapanta maitoa. Minä ammuin suuren pussillisen pyitä ja tetriä. Kävin virstan matkaa, kun käräryt hajoisivat. Minä poimin suuren tuohisen mansikoita. Täti kävi kappaleen kangasta ja sousi virstan verran vettä. Naapuri toi kulin jauhoja. Jauhot ovat kalliita. Poika osti pullon mustetta, tusinan teräskyniä, kirjan paperia ja kynän varren. Mummo toi taskullisen tuomisia. Minä näin paljon taloja. Torppari juoksutti lekkerillisen mahalaa. Mahalan juoksuttaminen ja jälsiminen hävittävät paljon puita. Penni on pienin ra-

hoja. Mätäs on maita vanhin. Lampuoti myi kuorman halkoja. Parempi virsta väärää, kuin vaaksa vaaraa.

Yhdeksästoista luku.

Yksinkertaiset suorat laskusanat (cardinalia) ovat seuraavat:

1 Yksi.	8 Kahdeksan.
2 Kaksi.	9 Yhdeksän.
3 Kolme.	10 Kymmenen.
4 Neljä.	100 Sata.
5 Viisi.	1,000 Tuhatta.
6 Kuusi.	1,000,000 Miljona.
7 Seitsemän.	

Minä näen kolme taloa, sinä näet neljä taloa ja setä näkee paljo taloja. Myllärin vävy ampuu viisi sutta. Viisi pyytä lentää. Markka sisältää sata penniä.

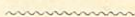
Laskusanaa seuraava osanto seisoo aina yksikössä.

Kun laskusana on aluksena, seisoo maine aina yksikössä.

Suorien laskusanojen kohdanto on samanlainen kuin niiden nimentö.

Isä myi kolme hevosta ja sai kahdeksan sataa markkaa. Viisi virkaa, kuusi nälkää, sanoo sananparsi. Tyttö kiitti tättä, kun tati antoi viisi markkaa. Parvi kurkia muuttaa. Naapurin pieni paimen sai kolme kuren poikaa. Ukko heitti kahdeksan sataa koukkua. Kun

hän koki ne, sai hän kuusitoista kuhaa, kolme haukia, viisi säynättä, seitsemän madetta, yhden lohen, kaksi siikaa ja suuren joukon ahvenia. Mummon kahvipannu vetää kaksitoista kuppia. Lautamies myi kuusikymmentä syltä koivuisia halkoja. Tuomari ja kuusi lautamiestä tulee. Pappilan pehtori jauhatti kaksitoista tynnyriä rukiita, neljä tynnyriä ohria, kahdeksan tynnyriä kauroja ja yhden tynnyrin talkkunaa. Kirja maksaa viisi markkaa kuusikymmentä penniä. Kirja sisältää neljäsataa kolmekymmentäkaksi sivua.

Kahdeskymmenes luku.

Kertaus.

Tuvan katto on rikkinäinen. Tuuli särki kolme ikkunan ruutua. Suurin hinkalo sisältää sata ja viisikymmentä tynnyriä eloa ja pienin seitsemänkymmentä tynnyriä. Talon vanhin poika sai leiviskän kaloja. Kukon heltat ovat punaiset. Viulun soittaja katkasi kaksi kieltä. Sedän pojat ovat ahkeria, mutta tytöt ovat ahkerampia. Pojat lukivat kolme sääntöä. Säännöt olivat helppoja. Jumalan pelko on viisauden alku. Kirkon suuret ovet ovat mustat. Korkeimman puun latva taittui. Itävallan suurin kaupunki on Wien. Alamaiden kansarikkain kaupunki on Amsterdam, mutta pääkaupunki on Haag. Wiipurin ja Helsingin väli on yhdeksänkoltmatta peninkulmaa ja kolme virstaa. Helsingin rautatien pysäyspaikka on kaikkia Suomen pysäyspaikkoja komein. Pyyt ovat kanalintuja. Kun pyy

lentää, kuuluu jyminä. Eräs katolinen kansantaru sanoo: „pyy pyrähti, maa järähti, Jesuksen veri värähti.“ Auringon kirkas valo hävittää sumun, vaikka on sumua paljo. Viisi kertaa kuusi tekee kolmekymmentä. „Illan virkku, aamun torkku, se tapa talon hävittää“ ja „ilta on aamua viisaampi“ ovat suomalaisia sananparsia. Vesi on hyvää juomaa, kalja on parempaa, mutta maito on parasta.

Huomaa! Hyvä, parempi, paras.

Yhdeskolmatta luku.

Äiti on tuvassa, isä on suolla ja veljet ovat niitulla. Kirkossa on saarnastuoli. Pappi seisoo saarnastuolissa. Kirkolla on paljo taloja ja kaksi kauppapuotia. Joukko hevosia on niitulla. Hevosia on niitulla. Rautaa on pajassa.

Sijat *asunto* (casus inessivus) ja *sivunto* (casus adessivus) vastaavat molemmat kysymykseen missä? Asunto ilmoittaa olemista jonkun paikan sisässä ja sivunto olemista jonkun paikan ulkopuolella.

Asunnolla on pääte *—ssa*, *—ssä* ja
sivunnolla pääte *—lla*, *—llä*.

Osannaissanan poisheitettyä, voi osantokin seisoa aluksensa.

Osannossa olevan aluksen maine seisoo aina yksikössä.

Järvessä on paljo kaloja. Lukkari soutaa järvellä ja laulaa. Kalat uivat järvessä, mutta sorsat uivat järvellä. Järvessä on paljo kaloja ja vähä rapuja, mutta joessa on paljo rapuja ja vähä kaloja. Rukiit kuivavat riihessä. Miehiä seisoo riihellä. Lapsi istuu lattialla ja laulaa. Äiti istuu tuolilla ja nauraa. Hevoset ovat tallissa. Pojat ovat koulussa. Kiviä on kadulla. Renkit kylpevät saunassa. Piiat pesevät pyykkiä kodassa. Lampaat määkivät kaivolla. Paimen seisoi korkealla kivellä, kun susi tappoi kolme lammasta. Tetri istuu koivun latvassa ja syö urpia. Wiipurissa on kuusi kirkkoa. Isä ja äiti ovat kirkossa. Avaimia riippuu naulassa. Pojat lyövät pallia pihalla. Parempi pyy kourassa, kuin kaksi oksalla. Kolme on koskea kovaa: Kaatrakoski Karjalassa, Hälläpyörä Hämeessä, vaan ei Wuoksen voittanutta, ylikäynyttä Imatran. Karhuja ja muita petoja löytyy jylhissä metsissä. Pappilassa on vieraita. Siltavouti kohtasi vallesmannin maantiellä. Aitassa on leipää, voita, lihaa, kalaa ja muita ruoka- tarpeita.

Kahdeskolmatta luku.

Kun ilta tulee, palaavat paimenet metsästä ja miehet niitulta. Neljä harakkaa istui haasialla, vaan kun herra ampui, lensivät harakat haasialta. Lukkari ampui samasta puusta kolme tetriä.

Sijat *lähdentö* (casus elativus) ja *otanto* (casus ablativus) vastaavat kumpikin kysymykseen mistä?

Lähdentö ilmoittaa lähtemistä jonkun paikan sisästä ja otanto lähtemistä jonkun paikan ulkopuolelta.

Lähdennöllä on pääte *—sta*, *—stä* ja otannolla pääte *—lta*, *—ltä*.

Uusi pappi saarnaa kirkossa. Paljo väkeä tulee kirkosta. Minä kuulin uutisia kirkolta. Pojat ovat koulussa. Kun he palaavat koulusta, ovat he iloisia. Tytöt tulivat rannalta. Lapset poimivat marjoja aholta. Raavaat syövät heinät ladosta. Kun täti tulee riihestä, saamme ruokaa. Mylläri tuli myllystä ja joi kupillisen kahvia pannusta. Miestä sanasta, sarvesta härkää. Opettaja tulee luokalta. Kalle otti suitset seinukselta. Lapsi putosi aidalta. Sisär lakaisee rikat lattialta. Kun pehtori tulee pellolta, pyytää hän juotavaa. Mummo kitkee rikat kaalimaasta ja pellavaasta. Orahasta touon tunnen, nuoren miehen nousennasta. Lakki putosi ikkunasta. Kun kirkkoherra tuli, nousivat miehet rahilta. Ukko uunilta urahti, lapsi pankolta pakisi. Tyvestä puu paksuin on. Kun aurinko paistaa, sulaa lumi katolta, jos lunta on katolla.

Kolmaskolmatta luku.

Paljo ihmisiä menee kirkkoon, kun hyvä pappi saarnaa. Kun minä tulin kirkolle, olivat ihmiset kirkossa. Kun meri aukenee, purjehtivat merimiehet vieraille maille. Kun kirkkoherra muutti, pani hän kaikki

tavarat kirstuihin. Opettaja meni puutarhaan. Lehmät upposivat suohon.

Sijat *menentö* (casus illativus) ja *annanto* (casus allativus) vastaavat kumpikin kysymykseen mihin? Menentö ilmoittaa menemistä jonkun paikan sisään ja annanto menemistä jonkun paikan ulkopuolelle.

Menennön päätte on *h—n* ja annannon päätte *—lle*,

Menennön päätteen *h:n* ja *n:n* väliin tulee sideääntiö. *H* voi jäädä pois ja sen kummallakin puolella olevat lyhyet tavut supistua yhdeksi. Jos sidetavuussa on kaksoisääntiö, ei *h:ta* voi jättää pois. Jos sidekerake on *h*, täytyy *h:n* hävitä.

Näitä 6 nyt viimeksi mainittua sijaa käytetään tavallisesti tekosanan *määräjinä* (adverbiale) paikan suhteen, ja sanotaan niitä silloin lauseenosina *paikammääräjiksi*.

Sedän vaimo tuli kylästä ja meni niitulle. Kun seppä ampui, lensivät linnut puihin. Miehet menevät riiheen. Riihestä menevät he saunaan ja saunasta tulevat he tupaan. Naapurin emäntä meni kaivolle. Kaivolla on vuotavia saavia, tiinuja ja pyttyjä. Kun piitat panevat vettä astioihin, turpoovat astiat. Keskimmäinen tie vie pappilaan, oikeanpuolinen vie kirkolle ja vasemmanpuolinen kaupunkiin. Orava kiipeää korkeaan puuhun. Metsästäjä ampuu oravan puusta maahan. Suutari tähtää karhuun. Kärpäset lentävät suuhun, kun suu on auki. Kanat lensivät orsille, kun ilta tuli. Kun lampuoti tuli tupaan, sanoi emäntä: „hyvää päivää“.

Minä menen suolle. Suolla kasvaa muuramia. Miehet lähtivät järvelle ja potkivat nuotan järveen. Nuotta tarttuikin pohjaan. He heittävät nuotan toiselle apajalle. Ihmiset menevät kokkomäelle. Kerjäläispoika sai viisi penniä. Hän pani rahat taskuun ja kiitti.

Neljäskolmatta luku.

Kieltosana taipuu seuraavalla tavalla:

Y.	1.	En.	M.	1.	Emme.
	2.	Et.		2.	Ette.
	3.	Ei.		3.	Eivät.

Hyväntapainen poika ei valehtele. Sinä et lue sedän kirjoja. Naapurin emäntä ei anna leipää. Renkit eivät mene niitulle, ennenkuin saavat ruokaa. Ukko tekee kiulun. Ukko ei tee kiulua.

Kieltävä lähi- ja tuleva-aika saadaan siten, että tekosanan runko suletaan *loppuäänellä* (aspiration) ja sen eteen pannaan kieltosana.

Loppuääninen merkki on: ', vaan tavallisesti ei loppuääntä merkitä ollenkaan.

Tekosana vaatii aina, ollessaan kieltävässä muodossa, kohteen seisomaan osanto sijassa.

Jos ei paimen pidä huolta karjasta, repivät sudet karjan. Setä ostaa hevosen markkinoilta, mutta isä ei osta. Minä en kirjoita, jos et sinä kirjoita. Laiskat pojat eivät lue läksyjänsä, eivätkä osaa, mutta ahkerat pojat lukevat. Tytöt eivät ole laiskoja. Kun mylläri

kehui, nauroi lukkari ja sanoi: „eivät suuret sanat suuta halkaise“. Kun on pyhä, eivät ihmiset tee työtä. Sisar ei anna ruokaa, vaikka minä pyysin. Vaikka hovin herra saa paljon omenia, ei hän myy kappakaakaan. Opettaja osti tynnyrin perunoita, mutta perunat eivät ole hyviä. Minä en kaadu, vaikka työnnät. Joka ei tee työtä, se ei saa ruokaa. Oppilas ei lue läksyjä. „Ei kannettu vesi kaivossa pysy“ ja „ei oppi ojaan kaada“ ovat sukkelia suomalaisia sananparsia. Veitsi on tylsä, eikä pysty leipäänkään. Mahala ei tipu puista, kun lehdet puhkeevat puihin. Kaalintaimet eivät kasva, jos ei niitä kastele. Koirat eivät hauku omia ihmisiä.

Viideskolmatta luku.

Kokenut ihminen kaikki tietää ja oppinut ihminen kaikki ymmärtää. Paljo on oppineita ihmisiä, jotka eivät ole kokeneita. Veli toi kypsyneen mansikan aholta. Minä en maistanut ruoan palaa, vaikka oli nälkä. Te ette myöntäneet, vaikka asia oli selvä.

Toinen laatutapa (adjectivus) saadaan siten että pääte —*nut*, —*nyt* (—*nehe*) liitetään teko-sanan runkoon.

Laatutapa taipuu aivan samalla tavalla kuin laatusanat. Aputehdikön toinen laatutapa on *ollut*.

Kieltävä ohiaika saadaan siten, että kieltosana pannaan toisen laatutavan eteen.

Minä en uskonut, että maa on ympyriäinen, ennenkuin opettaja selitti asian. Minä en lukenut kirjaa. Sinä et toivonut isää markkinoille. Minä olin myllyssä, vaan mylly ei jauhanut. Vanha kirkko ei seisonut samalla paikalla. Lukkari ei laulanut kirkossa, mutta seurakunta ja papit lauloivat. Minä en istunut penkillä, enkä istu, sillä penkin jalka on rikki. Minä en syönyt, enkä juonut kahviakaan, ennenkuin läksin kaupunkiin. Tiellä tuli nälkä. Ukko ei jaksanut. Minä en sanonut asiaa. En saanut unta, kun sotamiehet huusivat. Kasvit eivät menestyneet, kun kesä oli kuiva. Kun olin ollut sodassa, eivät vanhat tuttavat tunteneet minua. Helsingin yliopistossa on paljon oppineita miehiä. Heinät eivät kuivaneet, kun tuli sade. Surkastuneita kukkia oli paljon tiellä. Tulee huono ilma, koska kalat eivät ottaneet onkeen. Kun pojat eivät osanneet läksyä, torui opettaja poikia. Lapset eivät olleet tottelevaisia.

Kuudeskolmatta luku.

Minä olen kyntänyt kahdeksan pitkää vakoa pelolla, enkä ole maistanut ruoan palaa. Te olette käyneet Roomassa, ettekä ole nähneet Pietarin kirkkoa. Minä olen ollut järvellä, vaan en ole uinut, vaikka vesi on lämmintä.

Kun tekeminen lausutaan jo päättyneenä, pannaan tekosana *menneesen aikaan* (tempus perfectum).

Mennyt aika saadaan siten, että aputehdi-
kön lähiaika, kieltävänä eli myöntävänä, asetetaan
toisen laatutavan eteen.

Minä olen käynyt Imatralla. Se on Ruokolahden
pitäjässä. Turku on ollut Suomen suurin kaupunki.
Seppä on valmistanut viitakkeet. Sinä et ole niittänyt,
mutta minä olen. Te olette käyneet kirkossa. Minä
en ole lukenut läksyjä. Nikkari on tehnyt paljon pöy-
tiä, tuolia, kaappia ja sänkyjä. Minä olen kutonut
verkon. Kun sinä tulet kirkosta, olen minä lukenut
läksyt. Kun rengit palaavat metsästä, ovat piit läm-
mittäneet saunan ja valmistaneet ruoan. Minä en ole
kylpenyt, enkä kylve. Sisaret eivät ole saaneet paljon
kysymyksiä koulussa. Naapuri ei ole kylvänyt kauroja
suohon. Sinä olet juottanut hevoset. Kylän miehet
ovat tehneet uutta tietä. Lukkari ei laulanut kirkossa,
eikä pappi saarnannut. Pitkälähdellä ovat saaneet pal-
jon kaloja, mutta me emme ole saaneet päätäkään,
vaikka olemme pyytäneet. Seppä on ostanut uuden
talon. Naapurin ukko on ampunut paljon lintuja, jä-
niksiä ja oravia sekä neljä suurta karhua ja monta
karhun poikaa.

Seitsemäskolmatta luku.

Minä olin lähtenyt kaupunkiin, kun ihmiset meni-
vät kirkkoon. Sinä olit käynyt metsässä, vaan et ollut
saanut otuksia. Piit eivät olleet löytäneet lehmiä, kun
miehet menivät järvelle. Kun miehet olivat vetäneet
kaksi apajaa, tekivät he tulen.

Kun tekeminen lausutaan jo tapahtuneena ennenkuin joku toinen tekeminen tapahtui, pannaan tekosana *entiseen aikaan* (tempus plusquam-perfectum).

Entinen aika saadaan siten, että aputehdi-kön ohiaika, kieltävänä eli myöntävänä, asetetaan toisen laatutavan eteen.

Kaikissa tähän asti mainituissa tekosanan muodoissa (paitsi toista laatutapaa) ilmaantuu tekeminen lausuttuna suoraan, ilman mitään mutkia ja tekosana sanotaan silloin seisovan *suorata-
tavassa* (modus indicativus).

Miehet olivat nähneet karhun, kun kävivät metsässä. Naapuri oli käynyt kauppapuodissa, ennenkuin meni kirkkoon, mutta kauppias ei ollut myönyt tavaroita. Te olitte saaneet kolme leiviskää kaloja. Sepän miehet eivät olleet saaneet päättäkään. Lukkari oli laulanut kirkossa kolme pitkää virttä, kun saarna alkoi. Kauppias oli ostanut rukiit pappilasta, ennenkuin setä tuli. Pojat eivät olleet lukeneet läksyjä, ennenkuin menivät kouluun. Kun kerjäläinen oli saanut leipää, meni hän toiseen taloon. Toisessa talossa ei hän ollut saanutkaan, ennenkuin oli pilkkonut vähän puita. Oppilaat olivat iloisia, kun tulivat tutkinnosta ja olivat osanneet tutkinnossa. Lukkarin poika oli saanut hyvän todistuksen, mutta hän onkin ahkera poika. Kun nikkari tuli keräjiin, olivat keräjät jo loppuneet. Kun Matti tuli myllystä, olivat toiset miehet kylpeneet. Serkku oli ollut eksyksissä metsässä, kun isäntä tapasi hänen.

Kahdeksaskolmatta luku.

Kertaus.

Marjoja on tuohisessa. Emäntä ammentaa vettä kaivosta. Isäntä menee metsään. Poika kiipeää katonle. Mökkiläinen tuli kirkolta. Kalastaja soutaa järvellä. Ennenkuin muut ihmiset heräsivät, olin minä mennyt järvelle. Minä sain paljon särkiä, muutamia ahvenia ja kaksi haukia. Minä olen lukenut kirjat. Sinä olet uinut lammessa. Täti on kylpenyt saunassa. Minä olin saanut kolme ahventa lammesta, kun sade alkoi. Lammessa on paljo kaloja ja suuria kaloja. Me emme ole nähneet kypsiä mansikoita, vaikka olemme käyneet pitkiä matkoja metsässä. Minä en ymmärrä kuinka sähkö syntyy. Eivät ole ajat, niinkuin olivat ennen, entiset ajat ovat olleet ja menneet. Mummo ei vienyt mustikoita pappilaan, vaikka minä käskin. Opettaja nuhteli poikia, kun eivät olleet lukeneet läksyjä, eivätkä osanneet niitä. Kauppias oli ostanut kaupungissa paljon tavaroita. Vieras ei ollut saanut unta, kun itikat purivat ja lapset telmivät. Minä en ole syönyt. Lapset olivat olleet tottelevaiset, kun vanhemmat olivat kylässä. Ruis ei ole hedelmöinyt. Jäät eivät ole sulaneet.

Yhdeksäskolmatta luku.

Luvannen viisi markkaa, jos hän on sukkela ja tottelevainen. Antanet kauniin kukan, jos hän pyytää.

Setä tuonee makeisia kaupungista. En salline. Et myöntäne. Ette tuone. Emme jaksane. Eivät voine. Ei itkene.

Kun tekeminen lausutaan mahdolliseksi myönnettynä, sanotaan tekosanan seisovan *myöntötavassa* (modus concessivus).

Myöntötavan lähiaika saadaan siten, että myöntötavan pääte —*ne* liitetään sanan runkoon ja sitte tekijäpäätteet.

Myöntötavan kieltävä lähiaika saadaan siten, että myöntötavan rungon eteen pannaan kielto-sana.

Te toivonette paljon iloa, kun lapset palaavat takaisin koulusta. Kiittänemme poikia, jos ovat olleet ahkeraita. Tuomari myöntäne, mutta minä en myönnä. Ostanen lehmän, jos saamme paljon heiniä ja olkia. Sinä myönet lehmän, jos saat hyvän hinnan. Kirkolla satanee. Pappilan rengit saanevat kaloja. Emme osanne läksyjä, kun emme ole niitä lukeneet. Lapset saanevat paljon marjoja, koska viipyvät metsässä. Emme tavanne kirkkoherraa. Hyviä perunoita kasvane, kun kesä on kuiva. Ette uskone, ennenkuin näette, mutta asia on tosi. Emme lähtene kylään, jos ette te tule. Emme saane lupaa, jos ei ilma ole kaunis. Te tuonette uutisia kirkolta. Jos menette kilpaajoon, voittanette palकिनnon, sillä hevonen on hyvä. Ei verevä palolle joutane. Ei isäntä ojaa kaivane. Ei juosne mahala puusta, ennenkuin maa sulaa. Kaurat eivät itäne, jos ei tule sade, sillä maa on kuivaa.

Kolmaskymmenes luku.

Ukko lienee saanut paljo kaloja, koska tanssii. Kaupungissa lienee satanut, koska kivet olivat märät. Miehet eivät liene käyneet kirkolla, kun eivät ole kuulleet, että kirkkoherra on sairas.

Myöntötapa käyttää aputehdikköä *lienen*, joka taipuu seuraavalla tavalla:

Y.	1	T.	Lienen	M.	1	T.	lienemme
	2	T.	lienet		2	T.	lienette
	3	T.	lienee		3	T.	lienevät.
Y.	1	T.	En liene	M.	1	T.	emme liene.
	2	T.	et liene		2	T.	ette liene
	3	T.	ei liene		3	T.	eivät liene.

Myöntötavan mennyt aika saadaan siten, että aputehdikkö lienen pannaan toisen laatutavan eteen.

Sinä lienet käynyt näyttelyssä. Maamiehet lienevät tuoneet paljon tavaroita näyttelyyn. Lienemme tulleet erämaahan, sillä emme näe taloa, emmekä tietä. Lehmät lienevät eksyksissä. En liene liian vanha, etkä liene sinä liian nuori. Kalat lienevät syvässä, kun ei niitä rannoilla kuulu. Lienee parasta. Lienettekö te nähneet lukkaria kirkolla. Vesi lienee jo lämminnyt, kun ilmat ovat olleet lämpöiset ja ihanat. Lahnat eivät liene kuteneet, kun eivät tuomet ole kukkineet. Auttanette setää, jos hän pyytää apua. Lienee ukkonen ilmassa. Lienette käyneet kirkolla. Lienet uinut joessa. Pakkanen ei liene pannut muuramen kukkia, koska eivät ole mustia. Rukiissa ei liene terää, koska tähdät eivät ole painaneet päätä maahan. En liene minä

nähty myllyä. Akat rakastanevat kahvia, koska sitä mielivät. Tuulet puhdistanevat ilmaa. Naapuri lienee käynyt kirkolla. Leivät eivät liene kypsiä.

Yhdesneljättä luku.

Isä ostaisi naapurin talon, jos saisi rahaa. Pojat menisivät metsään, jos ilma selkiäisi. Naapuri saisi paljon rukiita, jos eivät rajuilmat eikä pakkanen niitä vahingoittaisi.

Kun tekeminen lausutaan ehdollisena, sanotaan tekosanan seisovan *ehtotavassa* (modus conditionalis).

Ehtotavan ohiaika saadaan siten, että ehtotavan pääte —*isi* liitetään sanan runkoon ja sitte tekijäpäätteet.

Ehtotavan kieltävä ohiaika saadaan siten, että kieltosana pannaan ehtotavan rungon eteen.

Jos pojat lukisivat, kiittäisi opettaja poikia. Minä onkisin, jos kalat söisivät onkea. Koira ei haukkuisi, jos ei tulisi vieraita. Jos ei sataisi, menisivät tytöt kirkolle. Jos sataisi kasvaisivat pellot runsaan viljan. Jos saisin sudenkorennon, panisin sen onkeen. Joisin, jos saisin vettä. Akka lakaisisi pihan, jos saisi ruokaa. Minä en heräisi, jos et sinä herättäisi. Mummo kutoisi sukkaa, jos näkisi. Jos tuulisi, häviäisivät pahanilkiset itikat. Poika puhuisi totta, eikä valehtelisi. Auma kaa-tuisi, jos ei tukeet pitäisi. Jos keittäisit kahvia, joi-

simme. Minä ampuisin karhun, jos näkisin. Jos rukiit joutuisivat, söisimme uudisleipää. Jos aurinko paistaisi, kypsyisivät mansikat. Me emme istuisi, vaikka käskisitte. Kirjoittaisin minä pitkän kirjeen tädille, jos saisin paperia, kynän ja mustetta. Nauha on vahvaa. Se kestäisi leiviskän painon. Suossa kasvaisi muuramia, jos ei pakkanen panisi muuramen kukkia.

Kahdesneljättä luku.

Isä olisi vihainen, jos en pääsisi toiselle luokalle. Jos ei isäni olisi kuollut, kun vielä olin nuori, olisin lukenut koko koulun oppimäärän. Eno olisi tullut, jos olisit käsenyt. Pojat olisivat iloisia, jos saisivat lupaa.

Aputehdikkö taipuu ehtotavassa seuraavalla tavalla:

Y.	1 T.	Olisin	M.	1 T.	olisimme
	2 T.	olisit		2 T.	olisitte
	3 T.	olisi		3 T.	olisivat.

Ehtotavan entinen aika saadaan siten, että ehtotavan aputehdikkö asetetaan toisen laatutavan eteen.

Minä olisin poiminut mustikoita, mutta ei ollut astiata. Sinä olisit kylpenyt, jos sauna olisi lämminnyt. Poika olisi kuollut, jos ei tohtori olisi ennättänyt suuriin hätään. Jos olisin kylvänyt uudissiemenellä, olisin saanut paremman kasvun. Jos tuuli olisi tyynnyt, olisimme vetäneet nuottaa. Jos tulisi pouta, kui-

vaisivat heinät. Minä olisin juonut, jos olisin saanut vettä. Olin myönyt hevosen, jos olisin saanut hyvän hinnan. Jos lanko olisi mennyt kilpaajoon, olisi hän voittanut suurimman palkinnon, sillä langon hevonen on hyvä ja nopeajalkainen. Riihi olisi palanut, jos ei rankka sade olisi tullut. Kalat olisivat syöneet onkea, jos ei ukkonen olisi käynyt. Pojat olisivat saaneet hyvät todistukset, jos olisivat olleet ahkerat, mutta pojat olivat laiskat ja saivat huonot todistukset. Tytöt olisivat säikähtyneet metsässä, jos olisivat nähneet karhun, kun olivat marjassa. Te olisitte olleet iloisia, jos isä olisi tullut kotiin kaupungista.

Kolmasneljättä luku.

Minun isäni saarnasi kirkossa. Sinun isäsi lienee ollut kirkossa. Naapurin poika kertoi, että hänen isänsä on kipeä. Kolme miestä on meidän tuvassamme. Teidän lehmänne tulevat metsästä. Lukkari tekee rukii-tansa. Heidän tuvassaan on suuri uuni.

Suomen kielessä ei ole erityisiä *omistavaisia* asemosanoja (pronomen possessivum). Niiden asemestä käytetään sanan loppuun liitettyjä päätteitä tai n. k. *liitinsanoja* (suffixum), joko yhteydessä teki-jällisten omannon kanssa, tai vaan yksinään.

Liitinsanapäätteet ovat:

Y. 1 T. —ni	M. 1 T. —mme
2 T. —si	2 T. —nne
3 T. -nsa, -nsä tai h-n	3 T. -nsa, -nsä tai h-n.

Meidän hevosemme ovat karanneet haasta, emmekä tiedä missä ovat. Suuri kala tarttui onkeeni, mutta en saanut sitä järvestä, kun onkeni siima katkesi. Sinun sisaresi on koulussa. Kun hän pääsee kotiinsa, lukee hän läksynsä. Läksyni on pitkä, mutta minä luen sen, että osaan. Hattusi on rikkinäinen. Koulussamme on suuret valoisat huoneet. Minä poimin meidän niityltämme paljon kauniita kukkia. Teidän metsässänne kasvaa suuria honkia. Naapurimme pojalla on pieni valkoinen vene, mutta veneessä on huonot airot. Lampuodilla on hyvä ometta, mutta hänen ometassaan ei ole lemmiä. Meidän kirkossamme on viisikymmentä akkunaa. Olisimme saaneet jäniksen, jos emme olisi jättäneet pyssyjämme kotiin. Isä sanoi kauppapuodissa: „kahvinne on huonoa“. Meidän järveksämme on paljon kaloja. Teidän puutarhassanne on hyviä omenia. Kirkkoherran puutarha on parempi ja hänen puutarhassaan kasvaa päärynöitä ja kirsikoita.

Neljäsneljättä luku.

Meidän sisäremme on sairas. Teidän hevosenne on meidän haassamme. Meidän kirkkomme on uusi ja valoisa. Kirkkomme katolla on ukon syötti. Teidän tyttärenne ovat koulussa. Poikani ovat metsässä. Sinun veljesi on kaupungissa.

Kun yksikön nimennöllä on liitinsana, on se aina samanlainen kuin sanan runko.

Kun liitinsana liitetään johonkin kerakkeella päättyvään sijaan, häviää tämä kerake liitinsanan edellä.

Jos liitinsana tekee tavuun suletuksi, eivät kovat kerakkeet sen tavuun alussa pehmene.

Minun hattuni lippu on irtonainen, mutta kyllä hattu päässäni pysyy. Sinun verkkosi paulat ovat uudet. Meidän riihemme katto paloi. Vanha ukko soutaa järeällä veneessään. Äitini osti viisi naulaa voita. Meidän peltomme olisivat kasvaneet paremman kasvun, jos kesä olisi ollut sateisempi. Teidän niittynne ojat ovat syvät ja leveät. Kun naapuri menee kirkolle, vie hän reesään tynnyrin rukiita myllyyn. Lukkari ei laulanut kirkossa, sillä hänen äänensä oli langennut. Pojat ovat lukeneet läksynsä. Pallini hävisi. Kenkäsi ovat rikki. Pihanne on ruohoinen. Kirjeessäsi mainitsit terveisiä sedältäni. Vaimoni on sairas. Lapsemme ovat terveet ja iloiset. Minä en olisi uskonut teidän puhettanne, jos ei vouti olisi vakuuttanut. Mummonne on vanha ja kivuloinen. Niittyjemme aidat ovat vanhat ja huonot. Meidän jokemme rannalla kasvaa paljon papuja. Kasvonne ovat päivettyneet. Suutari leikkaa nahkaa veitsellään ja hänen veitsensä on terävä.

Viidesneljättä luku.

Vanhempi veljeni tulee papiksi, mutta nuorempi tuomariksi. Kun meidän vanha opettajamme muutti

Turkuun, tuli enoni opettajaksemme. Kun isämme kuoli, tuli nimismies holhoojaksemme.

Muutanto sijaa (casus translativus) käytetään ilmoittamaan muuttumista joksikin.

Muutannolla on pääte —*ksi*.

Muutantoa käytetään täytteenä sellaisille tekosanoille, jotka ilmoittavat muuttumista.

Kun muutannolla on liitinsana, on sillä pääte —*kse*, eikä —*ksi*.

Meidän vanha renkimme meni pehtoriksi pappilaan. Minä tulin Jyväskylän opistosta ylioppilaaksi. Sisäreni menee kotiopettajaksi maalle. Äiti tuli matkalla sairaaksi. Sinun veljesi tulee meidän papiksemme. Kun Kalle kasvaa suureksi, menee hän merelle. Kun naapurin lapset kasvavat suuriksi, tulee hänen talonsa rikkaaksi. Sinä vaihdoit kaikki hopearahasi vaskeksi. Kun ilta tulee, muuttuu järven pinta tyyneksi. Syksy lienee tulossa, koska lehdet tulevat keltaisiksi. Jos minulla olisi varoja, niin lukisin oppineeksi mieheksi. Setä opettaa hevosta juoksijaksi. Laiskat toverini ovat muuttuneet ahkeriksi. Kun minä pääsisin lukkariksenne, niin laulaisin, että kirkkonne seinät kajahtaisivat. Kun järvi tulee tyyneksi, muuttuu järven pinta kuvastimeksi. Kun minä tulen terveeksi, niin lähdemme kotiin. Sinä tulisit iloiseksi, jos saisit hyvän todistuksen ja pääsisit ylimmäiselle luokalle. Kasvit tulisivat reheviksi, jos vähän sataisi. Jos sinä rupeisit ystäväkseni, olisin iloinen.

Kuudesneljättä luku.

Ennenkuin tulin papiksi, olin opettajana Helsingissä. Sisäreni oli koulunopettajana Mäntyharjussa. Talvella sataa lunta, mutta kesällä sataa vettä. Tänä kesänä matkailemme kotimaassa, mutta tulevana kesänä menemme ulkomaille.

Olento sijaa (casus essivus) käytetään ilmoittamaan olemista jonakin.

Olennolla on pääte —*na*, —*nä*.

Olentoa käytetään hyvin usein maineen täyteenä.

Olentoa käytetään usein myös ajanmääräjänä ilmoittamaan määrättyä aikaa, jolloin jokin asia tapahtuu, jota vasten sivuntoa käytetään ilmoittamaan määräämätöntä aikaa.

Kun vaimoni tuli sairaaksi viime talvena, meni hän Helsinkiin. Helsingissä on monta kuuluisaa ja taitavaa lääkäriä. Lankoni on myös lääkärinä. Toinen lankoni on vielä ylioppilaana. Hän lukee että pääsee henkiherraksi. Setäni on puheenjohtajana kunnallishallituksessa ja sinun isäsi on sihteerinä. Näinä aikoina on yöllä pimeä, kun ei kuu paista. Tänä kesänä on enemmän mansikoita, kuin viime kesänä, mutta muuramia ja mesimansikoita on vähemmän. Yöllä liikkuvat pöllöt ja rosvot. Joka tyynellä lepää, se tuulella sou-
taa. Laiskalla on kiire lauvantaina. Sunnuntaina menemme kirkkoon. Veljesi, joka on meidän pappinamme, on ankara saarnamies. Tänä aamuna satoi, mutta nyt on kaunis ja selkeä ilma. Kun sinä olit laiskana, sait

paljon nuhteita. „Nuorna vitsa väännettävä“ sanoo sananparsii. Tulevana keväänä saat pyssyn, jos pääset ylioppilaaksi. Sitte metsästät syksyllä. Ennen ei metsästäminen ollut kielletty keväälläkään.

Seitsemäsneljättä luku.

Kertaus.

Jos olisin vanhempi rupeisin sotamieheksi. Lienee satanut tänä aamuna kirkonkylässä, koska maantie oli märkä. Heittäenimme verkot järveen, jos tulee pouta. Setäsi lienee käynyt kaupungissa tänä päivänä. Kun sisäreni saa kankaan valmiiksi, saan minä uudet vaatteet. Vanha kirkkonuttuni onkin hyvin huono ja rikkinäinen hihan suista. Nuorimman veljeni vanhin poika pääsee tänä keväänä ylioppilaaksi. Naapuri sai parmaan olkia lainaksi kirkkoherralta. Meidän kirkkoheramme onkin hyväntahtoinen ja auttavainen mies, eikä se ole, niinkuin teidän kirkkoherranne on, äkänen ja ylpeä. Jos yöllä ei olisi satanut, olisi ukko saanut, konttiinsa enemmän kaloja. Talvella on keveämpi kulkea kuin kesällä, sillä suomme ja järvemme ovat silloin jään ja lumen peitossa. Setä antoi minulle kolme markkaa lahjaksi. Vallesmannin poika tulee meidän henkiheraksemme. Kun minä olin opettajana Helsingissä, olit sinä ylioppilaana. Minä en olisi tullut kaupunkiin, jos olisin tietänyt, että olit matkustanut maalle. Mutta matkani oli hauska, sillä ilma oli kaunista. Huomena tulee lankoni ja sisäreni maalle. Sitten pyydämme ra-

puja ja kaloja. Järvessämme onkin paljon rapuja. Tulevana syksynä tulee tyttökoulu kaupunkiimme.

Kahdeksasneljättä luku.

Ostaos makeisia kaupungista, isäni! Saakoon ukko paljon kaloja rysistään, että me saisimme tuoresta kalaa! Onnistukoomme, pojat, tutkinnossa, että vanhempamme tulisivat iloisiksi! Poimikootte, lapset, marjoja metsästä! Menkööt miehet metsään ja tuokoot halkoja ja havuja!

Kun tekeminen lausutaan toivottuna, sanotaan tekosanan seisovan *toivotavassa* (modus optativus).

Toivotavalla on seuraavat omat tekijäpäätteensä:

Y.	1 T.	puuttuu	M.	1 T.	h—mme
	2 T.	—s		2 T.	h—tte
	3 T.	—h—n.		3 T.	h—t.

Toivotavan lähiaika saadaan siten, että toivotavan päätte —*ko*, —*kö* liitetään sanan runkoon ja sitte toivotavan tekijäpäätteet.

Toivotapa ilmoittaa myös usein kehoittamista.

Keittäös, tyttöni, vähän maitoa, sillä minua vilustaa! Lämmittäös sitte sauna, että tulisin lämpöiseksi! Tulkoon pouta! Satakoon vettä! Kypsykööt marjat! Syökööt kalat onkea! Kun äitini antoi ukolle leipää, siunasi ukko äitiä ja sanoi: „kostakoon Jumala!“ Lukekootte, pojat, että opettajanne olisivat tyytyväisiä! Leikkiköötte, pie-

net tytöt, vapaahetkellä, että sitte jaksatte kuunella opettajan sanoja. Juoskoomme kilpaan! Saakoomme kaloja! Kasvakoot viljat! Tyyntyköön ilma! Maksakoomme velkamme! Tulkootte, pojat, metsään! Kun rovasti meni matkoille ja ystävät toivottivat onnea matkalle, sanoi rovasti: „suokoon Jumala!“ Pankoomme mieleen opettajan opetukset, ettemme niitä unhottaisi! Uikootte, pojat, että virkistysisitte! Kalle kehui ja sanoi: „tulkoon vaikka viisi miestä, tämä mies ei pelkää.“ Soittaos viulua, ystäväni, soitto ilahuttaisi mieltäni! Tulkoot sanomalehdet, että kuulisimme uutisia! Kukkuos kähkönen! Ampukootte karhuja ja susia! Voittakoomme viholliset! Kasvakoomme urhollisiksi miehiksi!

Yhdeksäsneljättä luku.

Ollos poikani tottelevainen! Olkoonpa asia todenperäinen tai ei, mutta minä uskon sen todeksi! Olkoomme tyytyväisiä ja iloisia! Olkootte uskolliset! Olkoot vaan puotien ovet auki. Ellös menkö! Elkööt tulko! Elköömme uskoko! Elköötte pilkatko sokeaa ukkoa, ettei Jumala teitä rankaisisi! Elköön kukaan sanoko, etten minä ole ahkera.

Aputehdikkö taipuu toivotavassa seuraavalla tavalla:

Y.	1 T.	puuttuu	M.	1 T.	Olkoomme
	2 T.	Ollos		2 T.	Olkootte
	3 T.	Olkoon.		3 T.	Olkoot.

Kieltosana taipuu toivotavassa seuraavalla tavalla:

Y.	1	T.	puuttuu	M.	1	T.	Elkөөмме
	2	T.	Ellös		2	T.	Elkөөtte
	3	T.	Elkөөн		3	T.	Elkөөт.

Toivotavan kieltävä lähiaika saadaan siten, että kieltosana asetetaan toivotavan rungon eteen.

Olkoon matkamme onnellinen! Ollos veikkoseni terve! Ollos hyvä Herra armollinen! Olkootte tervetulleita! Ellös sanoko! Ellös itkekö! Elkөөн satako tulevana sunnuntaina, että pääsisimme kansanjuhlaan! Elkөөtte viipykö tiellä, ettemme tulisi levottomiksi! Elkөөмме levittäkö heiniä, etteivät kastuisi, sillä ilma näyttää saateiselta! Olkootte lapset nöyriä ja tarkastavia! Olkoomme ahkeria oppilaita, että opettajamme olisivat tyytyväisiä! Elkөөт suuttuko! Elkөөт rukiit itäkö kuhilailla! Elkөөtte eksykö tiellä, vaikka sitä ette ennen ole ajaneet! Olkoon ilma poutaista, että saamme heinämme tehdyiksi. Ellös olko, hyvä herra, äkäinen, vaikka hevoseni on huono. Elkөөн tuuli kaatako venettämme! Elkөөмме syökö raakoja marjoja, ettemme tulisi sairaksi! Olkootte hyväntahtoisia, elkөөttekä tehkö pahaa, sillä aikaa kun vanhempanne ovat kylässä! Ollos poikani vaiti!

Neljäskymmenes luku.

Puhu totta! Lukekaatte läksyjänne pojat! Tulkaatte kotiin tytöt! Rengit menkääät niitylle! Sanokaan Kalle

pappilassa, että minä olen terve! Mene tiehesi, koska et ole tottelevainen! Ravistakaamme omenoita puista!

Kun tekeminen lausutaan kehoittavana eli käskävänä, sanotaan tekosanan seisovan *käskytavassa* (modus imperativus).

Käskytavan lähiaika saadaan siten, että käskytavan pääte —*ka*, —*kä* liitetään sanan runkoon ja sitte toivotavan tekijäpäätteet.

Huomaa! Käskytavan toinen tekijä saadaan siten, että sanan runko suletaan loppulisällä.

Matti mene riiheen ja sano, että väki tulee ruoalle! Kanna vettä kaivolta kyökkiin ja keitä rokkaa! Menkään Kalle kaupunkiin ja ostakaan kahvia ja sokeria! Kutokaan mummo parin sukkia! Kylväkään setä tulevana kesänä heinän siemeniä suohon! Lähtekäämme pojat kirkolle! Tuokaamme puita metsästä! Poimikaamme mansikoita! Lyökäämme kyökkää! Soutakaamme kilpaa! Viekäätte hevoset hakaan, mutta juottakaatte niitä ensin! Nostakaatte verkot järvestä! Lyökäätte pallia pojat! Ostakaatte makeisia! Anna anteeksi äiti kulta! Kuuluttakaat papit kirkossa, että tiedämme, koska lukuset alkavat. Istuttakaat akat tänä iltana kaalin taimia, kun joutavat, huomena ei ole aikaa. Hakatkaat miehet kaskea, jos sataa, mutta menkääntä niitylle, jos on pouta. Tuo leipää! Juo vettä! Kirnua voita!

Yhdesviidettä luku.

Ole poikani vaiti, eläkä itke turhia! Olkaan ukko tyytyväinen, elkkäänkä joutavia jaaritelka! Tuo kahvipannu pöydälle! Vie kirves tupaan! Ostaos omena! Olkaamme ahkeroita! Olkaatte tarkastavia! Elkkäätte itkekä! Elkkäämme uskoka! Lapset olkaat hiljaa!

Aputehdikkö taipuu käskytavassa seuraavalla tavalla:

Y.	1 T.	puuttuu	M.	1 T.	Olkaamme
	2 T.	Ole		2 T.	Olkaatte
	3 T.	Olkaan		3 T.	Olkaat.

Kieltosana taipuu käskytavassa seuraavalla tavalla:

Y.	1 T.	puuttuu	M.	1 T.	Elkkäämme
	2 T.	Elä		2 T.	Elkätte
	3 T.	Elkkään.		3 T.	Elkkäät

Käskytavan kieltävä lähiaika saadaan siten, että kieltosana asetetaan käskytavan rungon eteen. Toinen tekijä saadaan siten, että kieltosana asetetaan tekosanan loppulisällä suletun rungon eteen.

Käsky- eli toivotapaa seuraava määrätty kohde seisoo nimennössä.

Olkaatte hiljaisia pojat, etteivät opettajat tule vihaiseksi! Elä tee pahaa! Ole ahkera! Olkaamme ahkeria ja tarkastavia! Elkkäätte riidelkö! Vie sana naapurille, että menemme kirkolle! Heittäkäämme laiskuus ja ruvetkaamme ahkeriksi! Olkaat pojat paikoillaan kirkossa, etteivät häiritsisi aikaihmiä! Elkkään seppä kieltäkä

asiata, sillä minä voin sen todistaa. Elkkäämme olka tottelemattomia! Vie hevonen hakaan! Tuo kirja pöydältä! Elkkäätte pelätkä, vaikka tie on huonoa, sillä kärryt ovat vahvat ja hevonen on hiljanen. Soutakaatte vene uimarantaan! Vetäös vielä kuorma tai pari halloja! Elkkäät pojat telmäkää, sillä minä olen kova ja kuritan heitä! Elä mene sisareni korpeen, karhu tulee korvesta ja hätyyttää sinua! Elkkään poika ajaka hevosta vaahtoiseksi, sillä silloin minä suuttuisin! Elkkäämme käykä maantietä, minä tunnen oikotien metsässä ja se on vileämpi! Elkkäätte eksykä sydänmaahan! Elkkäät muut vaan ennättäkä, ennenkuin me! Pyyhi taulu puhtaaksi! Tuokaatte karttapidin kolmannelle luokalle!

Kolmasviidettä luku.

Veljeni aikoo lähteä kaupunkiin. Minä tahdoin kertoa asian, mutta sinä et antanut. Isä otti pitääkseen tien tänä talvena hyvässä kunnossa. Ilma on sopivaa lähteäksemme metsään.

Kun tekeminen lausutaan ainoastaan nimittynä ilman mitään ajan suhdetta, sanotaan tekosanan seisovan *nimitavassa* (modus substantivus).

Nimitapa taipuu sijoittelemalla, niinkuin nimisanat.

Ensimmäinen nimitapa saadaan siten, että pääte —ta' —tä' liitetään sanan runkoon.

Huomaa! Pääteen t pehmenee nimitavassa kahden yksinäisen ääntiön välillä häviämällä.

Ensimmäisellä nimitavalla on sijat: osanto ja muutanto yksikössä.

Ensimmäisen nimitavan osantoa käytetään tavallisesti kohteena; mutta voi sillä myös itsellään olla kohde, joka sijansa puolesta kumminkin on riippuva nimitapaa hallitsevasta tekosanasta.

Et saa juoda kaikkia maitoa, että muutkin saavat maistaa. Tässä saat viisi markkaa, ostaaksesi kaupungista kaikenlaisia tarpeita. Opettajamme aikoo käydä tulevana kesänä ulkomailla. Sanokaatte työmiehille, että saavat haravoida heinät rukoihin. Emäntä antoi kutoa kaunist kangasta, saadakse uuden hameen. Et osaa kääntää saksalaista käännöstäsi tänä päivänä. Hevonen ei jaksa vetää suurta kuormaa. Poika tahtoi ampuu karhua, mutta pyssy ei lauennut. Täti osti tuohisellisen mansikoita, viedäkseen tuomisiksi. Lautamies oli jo avannut suunsa, pitääkseen puhetta, kun hänen poikansa tuli ja nykäsi häntä nutusta. Eukko ei ymmärtänyt antaa tietä. Kun pääsemme mäen kukkulalle, saamme nähdä pitäjämme uuden kirkon. Äiti lupasi torua poikaansa, kun hän ei ollut totellut äidin käskyä. Tyttö on arka, eikä rohkene hypätä aidalta maahan. Et saa poimia raakoja marjoja.

Neljäsviidettä luku.

Kauppias ei tahtonut antaa ukolle tupakkaa, kun ukko oli rahoitta, mutta setä meni takaukseen. Minä

näin omin silmin. Sinä tunnet asian kaikin puolin. Poika tuli jalan kirkolle.

Vajanto sijaa (casus abessivus) käytetään ilmoittamaan puutetta ja vajavaisuutta.

Vajannolla on pääte —*tta*, —*ttä*.

Avunto sijaa (casus instructivus) käytetään ilmoittamaan keinoa eli tapaa, jolla jotakin tapahtuu.

Nimisanat käyttävät tätä sijaa ainoastaan monikossa.

Poikkeus. Sanalla jalka on yksikkö jalan.

Meidän kirkkomme on vielä katotta. Naapurimme on heinittä ja olitta. Poika on paljain päin. Minä hyppäsin suin päin järveen. Joka syyttä suuttuu, se lahjoitta leppy. Joka kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee. Oikein teit poikaseni, kun autoit vanhaa ukkoa. Nurin nuttu, väärin hattu, asiat oikein. Sinä kulet hattutta kaupungissa. Nuttunne on vielä napitta, kauluksetta ja hihoitta. Veljeni kulki turkitta Helsingistä Kuopioon kovimman talven aikana. Miehet kiipesivät nelin ryömin korkealle vuorelle. Mistä olet niin pahoilla mielin, ett'et virka sanaakaan. Tyttö koki kaksin käsin nostaa kiveä, mutta ei jaksanut. Ovet ovat saranoitta ja uunit pellittä. Naapurin hevonen on niin hyväluontoinen, että sitä voi ajaa suitsitta. Karhu tanssii kahden jalan ja ihmiset katselevat sitä naurusuin.

Viidesviidettä luku.

Kuuset paukkuen palavat, hullut kulkevat kehuen. Hevonen kompastui pihassa, vetäessään vesitynnyriä. Isäni kuoli, vielä ollessani lapsena. Juodessasi kylmää vettä, rupesi sinua vilustamaan. Heikki meni metsään hakemaan lehtoja.

Toinen nimitapa saadaan siten, että pääte —*te* liitetään sanan runkoon ja sitte sijapäätteet.

Toisella nimitavalla on sijat: *asunto* ja *avunto* yksikössä.

Kolmas nimitapa saadaan siten, että pääte —*ma*, —*mä* liitetään sanan runkoon ja sitte sijapäätteet.

Kolmas nimitapa taipuu useammissa sijoissa yksikössä.

Hiljan hyvä tulee, ajatellen aivan kaunis. Isäntä tuli tupaan sanoen: „lähtekäämme niitulle heiniä tekemään. Kun pojat saivat luvan, menivät he pallia lyömään. Vanhempi veljeni on lukemassa läksyänsä ja nuorempi on voimistelemassa. Käydessäni tietä myöden, juohtui asia mieleeni. Tytöt tulivat laulaen kirkolta kotiin. Kun pappi herkesi saarnaamasta, rupesi ukkonen jyrisemään. Kukat ovat kastelematta. Ne ovat äitini istuttamia. Pojan kertomat jutut olivat kaikki todenperäisiä, mutta tytön kertomissa oli pari pientä virhettä. Mennä kesänä tietämistä saappaistani ei ole varsiakaan jällellä. Tullen, menneen poikkesivat pappilaan. Ruokalepoa pitäessämme upposi hevonen ojaan. Kun tahdoimme auttaa sitä ojasta, rupesi se potkimaan.

Isän kylvämät heinänsiemenet eivät ole itäneet. Mies löi, kaataessaan korkeata puuta, kirveellä jalkaansa. Kun emäntä pani voidetta haavaan, taukosi veri vuotamasta.

Kuudesviidettä luku.

Voimisteleminen ja uiminen ovat ihmisen ruumiille hyödyllisiä. Puimiset ovat maanviljelijäin raskaimpia ja tärkeimpiä töitä. Kun olin lähtemäisilläni kirkolle, tuli vieraita. Istumaisiltasi noustessasi, kaatui tuoli.

Neljäs nimitapa saadaan siten, että pääte —*mise* liitetään sanan runkoon ja sitte sijapäätteet.

Neljäs nimitapa taipuu useissa sijoissa yksikössä ja monikossa.

Viides nimitapa saadaan siten, että pääte —*maise*, —*mäise* liitetään sanan runkoon ja sitte sijapäätteet.

Viides nimitapa taipuu ainoastaan monikon sivunnossa ja lähdennössä, joita käytetään ainoastaan liitinsanan kanssa.

Lukekaatte ahkerammin, pojat, sillä sellaisella lukemisella ette pitkälle pääse! Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto. Tytön soittamisesta ei tule mitään. Puiden istuttamisessa on paljon tekemistä. Kankaiden kutomisista tulee näinä aikoina vähän hyötyä, kun on paljon tehtaita. Ukko elättää henkeänsä verkkojen ja mertojen kutomisella. Rupea, poikani, jo työtä

tekemään, sillä sellaisista toimimisista, joita tänä talvena olet harjoitellut ei ole mitään hyötyä. Olin vetämisilläni onkeni järvestä, kun suuri kala tarttui siihen. Setä oli palaamaisillaan metsästä, kun tapasin parven pyitä. Saarnaamaisiltaan lähti pappi sairasta ripittämään. Kun pääsit vaatteita muuttamaisiltasi, kastuit uudestaan. Rahojen keräämisillä saivat naiset kootuksi köyhille kolme sataa markkaa.

Seitsemäsviidettä luku.

Ojaa kaivava mies on minun sukulaiseni. Mies on sanansa pitävä. Poika on olevinansa oppinut, vaikka ei tiedä mitään. Asia tulee esiin seuraavissa keräjisissä. Äiti löysi kadonneen lapsensa.

Kun tekeminen lausutaan jostakin ominaisuutena, sanotaan tekosanan seisovan *laatutavassa* (modus adjectivus).

Ensimmäinen laatutapa saadaan siten, että pääte —*va*, —*vä* liitetään sanan runkoon ja sitte sijapääätteet.

Hirsi meni sipaleiksi kuohuvassa koskessa. Kun isä antoi itkevälle pojallensa nauriin, rupesi poika nauramaan. Työtä tekevällä ei ole ikävä. Naapuri pöngittää kaatuvaa heinäaumaansa. Savu nousee palavasta riihestä. Tämä kirja on vietävä postikonttoriin tänä iltana; sillä se on menevä huomena aamujunassa Pietariin. Se joka ei ota oppia, kun vanhemmat neuvovat, on vielä monta kovaa kokeva. Vesi on kiehumata. Emäntä

sanoi menevänsä kaivolle lehmiä juottamaan. Minä olen saava kolme markkaa. „Paraassa vievän silmä“, sanoo sananlasku. Alkavalle on apu pienikin, suuri. Notkuva puuta myöden on paha käydä. Suuttuvan silmiin ei ole hauska katsella. Minä olen lähtevä kaupunkiin, jos vaan ilma pysyy kauniina. Et tiedä, mitä olisit tekevä, jos äkkinäinen onnettomuus tulisi.

Kahdeksasviidettä luku.

Kertaus.

Sanoos minulle, mitä isäsi kertoi. Tuokoon poika marjansa meille, että mekin saisimme maistaa marjoja! Puhu asia suoraan, eläkä turhia mutkittele! Kun ihmiset saivat nähdä keisarin, huusivat he: „eläköön keisari!“ Poimikaamme puolukoita! Viekäätte terveisiä! Onnistukootte! Ellös naurako! Saat nähdä, onko se totta, vai ei. Saat itkeäksesi, koska vasenta kämmen-täsi kutkuttaa. Ruoatta on vaikea elää. Töin, tuskin sai hän asian selväksi. Hijoessaan viitaketta, leikkasi isäni käteensä haavan. Markkinamiehet palasivat huu-taen ja kiljuen kaupungista. Kesanto-peltomme on vielä karhitsematta ja kertaamatta. Olet unhoittanut kaikki kirkkoherran antamat neuvot. En ole joutanut tulemaan, aikani on kulunut läksyjeni lukemisessa ja äitiäni aut-taessa. Lapsien kasvattamiseen vaaditaan paljon kärsi-väisyyttä. Kun olin kaatumaisillani veneestä, sai isäni kauluksestani kiini. Kun pojat tulivat uimaisiltaan, ke-hoitti opettaja heitä juoksemaan kilvassa, että oikein juostessaan lämpiäisivät, eivätkä tulisi vilustuneiksi.

~~317 1/2. H. 47.~~

Ymorn. Kiel. 3.

Hinta: 1 markka.